

3. Всеукраїнський археологічний з'їзд: Програма роботи та анотації доповідей (Ніжин, 23—25 листопада 2018 р.). — Київ: ІА НАНУ, 2018. — 196 с.

4. Drap, P., Merad, D., Mahiddine, A., Seinturier, J., Peloso, D., Voï, J.-M., Chemisky, B., & Long, L. (2013). Underwater Photogrammetry for Archaeology. What Will Be the Next Step? *International Journal of Heritage in the Digital Era*, 2(3), 375-394. <https://doi.org/10.1260/2047-4970.2.3.375>

5. Зубар В.М., Ліньова Є.А., Сон Н.О. Античний світ Північного Причорномор'я: нариси історичного та соціально-економічного розвитку. :Навч. посібник/ В.М. Зубар, Є.А. Ліньова, Сон Н.О. . – К.: Видавництво Олени Теліги, 1999. – 320 с.

6. Реконструкція міських територій : підручник / за ред. Т. В. Жидкової, О. В. Завального: Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. – 353 с. – (Серія «Міське будівництво та господарство»).

УДК 94(477)

Ганна КОНСТАНТИНОВА,

здобувачка 4 курсу спеціальності 032 Історія та археологія Херсонського державного університету, м. Івано-Франківськ, науковий керівник: Михайленко Г., к.іст.н., доцентка

**СОЦІАЛЬНО - ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІВДНЯ УКРАЇНИ В
НОВУ ДОБУ В РОБОТАХ УКРАЇНСЬКИХ ДОСЛІДНИЦЬ КІНЦЯ
XX – ПОЧАТКУ XXI СТ.**

Анотація. У статті висвітлено особливості відтворення сторінок соціально-економічного розвитку на українських землях у Новий час у дослідженнях українських істориків кінця XX – початку XXI ст. Визначено аспекти життя населення, які розкривали у своїх роботах науковиці. Декілька робіт, які найбільш яскраво розкривають зразки соціально-економічного життя, проаналізовано більш детально.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, українські дослідниці, соціальні стани, промисловість, банківська система.

Дослідження соціально-економічного розвитку є важливим для розуміння головних чинників та тенденцій, що визначали розвиток українських земель у Нову добу історії. Саме тому це питання є об'єктом робіт багатьох українських істориків кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Метою цієї статті є аналіз внеску дослідниць у вивчення різноманітних питань соціально-економічного розвитку.

У першу чергу, звернемося до робіт, присвячених соціальним станам. Різноманітні аспекти життя дворянства досліджують М.І. Башли та Л.Ф. Циганенко. Купецтво у всіх його проявах вивчають А.В. Гедьо, Г.А. Сигида та В.Г. Церковна. Л.М. Маленко характеризує козацтво і його особливості життя. Становище селян у своїх роботах розглядають В.В. Ликова та О.М. Марченко, а формування буржуазії та робітництва – Г.В. Ветрова. Зокрема, у дослідженні «Формування промислового робітництва на Півдні України у другій половині ХІХ ст.» Г.В. Ветрова проаналізувала передумови створення робітництва як окремого стану, визначила сфери, в яких у першу чергу були задіяні робітники, етнічний склад та співвідношення прийшлих робітників та місцевих [2].

Окремий пласт робіт складають розвідки, присвячені сімейним стосункам. Можна виділити роботи Ю.В. Качан, Ю.Ю. Королевської, О.М. Марченко, І.М. Петренко та Н.О. Петрової. Прикладом є робота «Регулювання шлюбно-сімейних відносин на Півдні України (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.): гендерний аспект», автором якої є Ю.Ю. Королевська. В ній дослідниця визначила вплив церкви на стосунки в сім'ї, а також проаналізувала матеріали Першого всезагального перепису російської імперії 1897 р [6].

Необхідною складовою соціального розвитку є участь населення в спортивних, просвітницьких, громадських чи політичних організаціях, що

відображає сфери зацікавленості та активності населення. У цій тематичній ніші доцільно згадати роботу О.В. Кульчицької «Південні яхт-клуби в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.», які дослідниця характеризує як фізкультурно-спортивні організації. Авторка надає інформацію про створення цих товариств в Одесі, Миколаєві та Херсоні, про організацію навчань та змагань, про відомих особистостей, які були учасниками змагань та клубів. Звертається увага, що за ініціативи клубу будувалися і нові яхти, зокрема у Миколаєві в у 1889 р. була побудована 7,5-тонна яхта «Адмірал» [7, с. 27].

Соціальне життя невід’ємне від питання взаємодії представників різних етнічних груп. На Півдні України завжди проживало багато різноманітних народів, тому історикині приділяють цьому питанню значну увагу. Так, історію турецького та татарського населення у своїх працях вивчають О.А. Бачинська та А. В. Дізанова, гагаузів – Л.В. Чорна. Історію проживання греків на Півдні України досліджують О.А. Бачинська, В.С. Волониць, євреїв – А.В. Гедьо, І.М. Гербеєва, І.С. Дружкова, С.Б. Кузьміна, В.В. Ликова. Діяльності поляків присвячують свої праці О.А. Бачинська, І.Г. Верховцева та О.А. Третьякова, болгар – С.Б. Кузьміна, французів – Г.В. Батенко.

Наприклад, О.О. Феденко та О.В. Господаренко дослідили вплив італійців на розвиток півдня України. Життя німецького населення та ромів на Півдні України вивчали О.А. Бачинська та Е.М. Стьопченко, а С.Б. Кузьміна має роботу присвячену проживанню виключно ромів. Окремо можна виділити роботи О.А. Бачинської, В.Г. Церковної та Л.Ф. Циганенко присвячені українцям як етнічній групі.

Багато дослідниць присвячують свої роботи відтворенню загальної картини національного складу та його впливу на різноманітні сфери життя, зокрема: О.А. Бачинська, І.І. Гаврильченко, О.В. Герінбург, Н.М. Діанова, В.М. Константінова, С.Б. Кузьміна. Як приклад можна згадати роботу М.Б. Тарасової «Участь іноземців у становленні соціально-економічного

простору Південної України в кінці XVIII ст. – 1870-х рр.». У цій статті дослідниця характеризує вплив іноземних купців на розвиток торгівлі в Херсоні. Як зазначає історикиня, у досліджуваній хронологічній відрізку, українські та російські прізвища практично не зустрічалися у списках купців [9, с. 58]. М.Б. Тарасова також зазначила участь іноземців в адміністративному управлінні, в розвитку освіти, медицини. Так, наприклад цікавим виявився факт, що у 1804 р. француз Вільгельм Рув'є став засновником промислового вівчарства на території сучасної Херсонської області [9, с. 59].

Важливим аспектом розвитку суспільства є урбанізація. Дослідженням цього питання займаються Т.С. Водотика, Н.М. Діанова, В.М. Константінова та О.М. Марченко. Яскравим прикладом є робота В.М. Константінової «Темпи зростання чисельності міського населення південної України середини XIX – початку XX ст.», в якій дослідниця охарактеризувала темпи зростання населення різних міст, містечок та сіл Херсонської губернії [5].

Говорячи про студіювання історії економічного розвитку південноукраїнських територій, можемо також прослідкувати відтворення у розвідках історикинь різних складових цього питання. Отже, Т.Є. Богданова, Ю.І. Головка, Н.В. Діанова та В.В. Степаненко досліджують аспекти торгівельного життя. Наприклад, Ю.І. Головка у своїй праці «Становлення митної мережі на півдні України (1776-1819 рр.)» охарактеризувала розвиток митних установ і розділила його на 4 етапи, які пов'язані з приєднанням територій та запровадженням міністерської системи управління митною справою [3]. Також дослідниця виокремила особливості південноукраїнських митних установ, наприклад, в Одесі митницю контролював градоначальник.

Суднобудування у своїх роботах висвітлюють Н.О. Рижева, І.О. Шандра, скотопереробне виробництво – Л.О. Цибуленко, а ще в одній зі своїх праць вона охарактеризувала розвиток залізничного транспорту.

Дослідженню залізничного та морського транспорту свою діяльність присвячує О.А. Камінська. Привертає увагу робота Н.О. Рижевої «Світові новації у суднобудуванні та їх вплив на зміни технологій виробництва кораблів на Півдні України (друга половина ХІХ ст.)», в якій дослідниця охарактеризувала виготовлення панцерних кораблів у світі, зокрема у Франції та Англії, а також зазначила які зміни в виробництві приніс цей новий тип суден [8]. Історикиня розглянула вплив інновацій на створення в 70-х рр. ХІХ ст. таких суден в Миколаєві.

Історія кредитно-банківські систем стала предметом наукових розвідок І.С. Дружкової, В.М. Константінової, Л.Ф. Циганенко, В.В. Шевченко. Найяскравіше кредитно-банківські установи описала І.С. Дружкова у своїй праці «Становлення системи державних кредитних установ на Півдні України першої половини ХІХ ст.». Дослідниця розповіла про створення перших державних обмінних та облікових контор в Одесі та їх функції. І.С. Дружкова охарактеризувала діяльність ощадних скарбниць, а також зазначила особливість Херсонської губернії в першій половині ХІХ ст.: переважання приказів громадської опіки серед кредитних закладів [4, с. 156]. Історикиня описала процес створення та особливості нової банківсько-кредитної установи після французько-російської війни 1812 р. – Комерційного банку, наприклад: розвиток обліково-позикових операцій, особливості існування Одеської контори цього банку.

Важливою складовою економічного життя є земельне питання, дослідженням якого у своїх працях займаються О.М. Балухтіна, А.О. Дорошева, В.В. Ликова та І.С. Міронова. Прикладом такої роботи є «Приватне особисте землеволодіння духовних осіб півдня України в 1877–1905 рр.» О.М. Балухтіної, в якій дослідниця детально проаналізувала розвиток приватного землеволодіння духовних осіб, охарактеризувала розміри їх наділів [1].

Отже, соціально-економічному життю присвячено безліч робіт. Серед головних аспектів, яким присвячують свої дослідження українські історикині, можемо виділити питання становища різноманітних соціальних станів та народів, розвитку торгівлі, промисловості та фінансової справи, а також вплив різних реформ, стан землеволодіння, урбанізація та розвиток культури благодійності.

Список джерел та літератури:

1. Балухтіна О. М. Приватне особисте землеволодіння духовних осіб півдня України В 1877-1905 рр. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2011. № 31. С. 80-87.
2. Ветрова Г.В. Формування промислового робітництва на Півдні України у другій половині ХІХ ст. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2010. № 28. С. 66-71.
3. Головка Ю.І. Становлення митної мережі на півдні України (1776-1819 рр.). *Студії з історії Степової України*. 2003. № 1. С. 42-47.
4. Дружкова І. С. Становлення системи державних кредитних установ на Півдні України першої половини ХІХ ст. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2011. № 30. С.155-163.
5. Константінова В.М. Темпи зростання чисельності міського населення південної України середини ХІХ – початку ХХ ст.. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. 2011. № 17. С. 127-133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoai_2011_17_13
6. Королевська Ю.Ю. Регулювання шлюбно-сімейних відносин на Півдні України (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.): гендерний аспект. *Музейний вісник*. 2011. № 11(2). С. 79-84.
7. Кульчицька О. В. Південні яхт-клуби в кінці ХІХ - на початку ХХ ст.. *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*. 2008. № 22. С.26-29.

8. Рижева Н.О. Світові новації у суднобудуванні та їх вплив на зміни технологій виробництва кораблів на Півдні України (2 пол. XIX ст). *Південний архів*. 2008. № 28-29. С. 154-161.

9. Тарасова М. Б. Участь іноземців у становленні соціально-економічного простору Південної України в кінці XVIII ст. – 1870-х рр. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2015. № 44. С.57-61.

Богдан КРАВЧУК,
аспірант спеціальності 032 Історія та археологія, Херсонський державний
університет, м. Івано-Франківськ,
науковий керівник: Черемісін О., д.іст.н., професор

ПРАВОСЛАВНА ПРЕСА ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ПІЗНЬОГО ПРОТЕСТАНТИЗМУ ХЕРСОНЩИНИ ТА КИЇВЩИНИ 1870 – 1880-Х РОКІВ

Анотація. Херсонська та Київська губернії у другій половині XIX століття стали головними осередками поширення пізньопротестантських громад в Російській імперії. Одним із найбільш змістовних джерел з історії пізнього протестантизму на Херсонщині та Київщині є православна преса. Збережені в ній матеріали допомагають розкрити сутність діяльності спільнот, їх історію, біографії лідерів та основи віровчень. Кожне джерело потребує детального аналізу та вивчення, адже є унікальним «живим» свідченням.

Ключові слова: православ'я, пізній протестантизм, баптизм, шундизм, євангелізм, єпархіальні відомості, віровчення.

Пізній протестантизму в Україні є одним із трьох ключових напрямів християнства. Починаючи із 2014 року і до сьогодні пізньопротестантські союзи та організації зайняли активну громадсько-соціальну позицію в житті українського суспільства. В період окупації міста Херсона та всієї Херсонської області Доми молитви пізньопротестантських церков стали